

**ЧЕРКАСЬКА ЗАГАЛЬНООСВІТНЯ ШКОЛА
I-III СТУПЕНІВ № 10
ЧЕРКАСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ
ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТІ**

Інклюзивне навчання в школі

**Методбюлетень
Січень**

Черкаси 2022

Зміст

1. Інклюзивна освіта – вимога часу с. 3-5
2. Роль асистента вчителя в інклюзивному класі.....с. 5-7
3. 7 прийомів на допомогу вчителю та асистенту
інклюзивного класу.....с. 7- 10

1. Інклюзивна освіта – вимога часу.

Кожна людина, незалежно від стану здоров'я, наявності фізичного чи інтелектуального порушення, має право на одержання освіти, якість якої не різнилася від якості освіти здорових людей.

За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), лише 20 % народжених дітей умовно вважається здоровими, інші – або страждають порушеннями психофізичного розвитку, або знаходяться в стані між здоров'ям і хворобою.

Визнання прав такої дитини, її інтересів, потреб, надання допомоги у процесі соціалізації та вибору професійної діяльності є дуже важливим на сучасному етапі розвитку освіти. Тому важливого значення набуває інклюзивне навчання, що передбачає спільне перебування дітей із порушеннями психофізичного розвитку з їх здоровими однолітками.

***Інклюзія (від Inclusion – включення)** – процес збільшення ступеня участі всіх громадян у соціальному житті. Це політика й процес, що дає можливість всім дітям брати участь у всіх програмах.*

***Інклюзивна освіта** – це система освітніх послуг, що ґрунтується на принципі забезпечення основного права дітей на освіту та права здобувати її за місцем проживання, що передбачає навчання дитини з особливими освітніми потребами в умовах загальноосвітнього закладу.*

***Інклюзивний підхід** – створення таких умов, за яких усі учасники навчально-виховного процесу мають однаковий доступ до освіти, у тому числі діти з особливими освітніми потребами, які навчаються у дошкільних та загальноосвітніх школах.*

Одним із головних завдань інклюзії є відгук на широкий спектр освітніх потреб в шкільному середовищі та поза його межами.

В основу інклюзивної освіти покладена ідеологія, яка виключає будь-яку дискримінацію дітей, яка забезпечує однакове ставлення до всіх людей, але створює спеціальні умови для дітей з особливими потребами.

Інклюзія розглядається як процес визнання і реагування на різноманітність потреб всіх тих, хто навчається. Вона припускає їх активну участь в процесі отримання знань, в культурному і суспільному житті. Інклюзія приводить до зменшення сегрегації в системі освіти. Вона вимагає змін і модифікацій змісту, підходів, структури і стратегії освіти з урахуванням потреб усіх дітей,

керуючись переконаністю, що системи загальної освіти зобов'язані навчати усіх дітей.

Інклюзія особливо підкреслює надання можливостей для рівної участі дітей з інвалідністю (фізичною, соціальною і емоційною) в загальній системі здобування освіти, для індивідуального вибору і отримання спеціальних послуг і пристосувань для тих, кому це необхідно.

При визначенні інклюзії важливо відзначити наступні моменти.

Мається на увазі:

- заохочення відмінностей;
- користь для тих, хто навчається, а не тільки для тих, хто піддається виключенню;
- відсутність в школі дітей, які можуть відчувати себе виключеними;
- надання рівного доступу до освіти або створення спеціальних умов для певних категорій дітей без їх виключення.

Не мається на увазі:

- реформа тільки спеціальної освіти, але реформа як формальної, так і неформальної освіти;
- реагування тільки на відмінності, але також підвищення якості освіти для тих, хто навчається;
- спеціальні школи, але можлива додаткова підтримка для учнів у загальній системі освіти;
- задоволення потреб тільки дітей з інвалідністю;
- задоволення потреб однієї дитини за рахунок іншого.

Основний принцип інклюзивної освіти полягає в тому, що:

□ ◦ Всі діти мають навчатися разом у всіх випадках, коли це виявляється можливим, не зважаючи на певні труднощі чи відмінності, що існують між ними.

□ ◦ Навчальні заклади мають визнавати і враховувати різноманітні потреби своїх учнів шляхом узгодження різних видів і темпів навчання.

□ ◦ Забезпечення якісної освіти для всіх шляхом розробки відповідних навчальних планів, прийняття організаційних заходів, розробки стратегії викладання, використання ресурсів та партнерських зв'язків зі своїми громадами.

□ ◦ Діти з особливими освітніми потребами мають отримувати будь-яку додаткову допомогу, яка може знадобитися їм для забезпечення успішності процесу навчання. Вони є найбільш ефективним засобом, який гарантує

солідарність, співучасть, взаємоповагу, розуміння між дітьми з особливими потребами та їхніми ровесниками.

Переваги інклюзивної освіти:

для дітей з особливими освітніми потребами:

- ❖ ◦ Завдяки цілеспрямованому спілкуванню з однолітками поліпшується когнітивний, моторний, мовний, соціальний та емоційний розвиток дітей.
- ❖ ◦ Ровесники відіграють роль моделей для дітей з особливими освітніми потребами.
- ❖ ◦ Оволодіння новими вміннями та навичками відбувається функціонально.
- ❖ ◦ Навчання проводиться з орієнтацією на сильні якості, здібності та інтереси дітей.
- ❖ ◦ У дітей є можливості для налагодження дружніх стосунків зі здоровими ровесниками й участі у громадському житті.

для інших дітей:

- ❖ ◦ Діти вчаться природно сприймати і толерантно ставитися до людських відмінностей.
- ❖ ◦ Діти вчаться налагоджувати й підтримувати дружні стосунки з людьми, які відрізняються від них.
- ❖ ◦ Діти вчаться співробітництву.
- ❖ ◦ Діти вчаться поводитися нестандартно, бути винахідливими, а також співчувати іншим.

для педагогів та фахівців:

- ❖ ◦ Вчителі інклюзивних класів краще розуміють індивідуальні особливості учнів.
- ❖ ◦ Вчителі оволодівають різноманітними педагогічними методиками, що дає їм змогу ефективно сприяти розвитку дітей з урахуванням їхньої індивідуальності.
- ❖ ◦ Спеціалісти (медики, педагоги спеціального профілю, інші фахівці) починають сприймати дітей більш цілісно, а також вчаться дивитися на життєві ситуації очима дітей.

2. Роль асистента вчителя в інклюзивному класі

Роль асистентів педагога в роботі інклюзивного класу є надзвичайно важливою і полягає в організації умов для успішного включення дитини з особливостями розвитку в середовище школи. Асистент вчителя — це посередник між дитиною та іншими дітьми і дорослими в шкільному

середовищі. Для того, щоб умови знаходження такої дитини в школі були по-справжньому комфортні та мотивували її на розвиток, робота асистента педагога (як і будь-якого іншого дорослого, який працює з дитиною з особливими освітніми потребами) повинна ґрунтуватися на вірі в можливість дитини, щирому інтересі до її особистості, прийнятті її особливостей, доброзичливості, терпінні, послідовності.

Асистент вчителя забезпечує особистісно орієнтоване спрямування освітнього процесу та перебуває в партнерстві з усіма педагогічними працівниками, забезпечуючи єдність вимог до виконання освітньої програми та забезпечення реалізації індивідуальної програми розвитку учня з особливими освітніми потребами.

Асистент учителя здійснює організаційну функцію:

допомагає в організації освітнього процесу в класі з інклюзивним навчанням; організовує спільно з іншими педагогічними працівниками інклюзивне освітнє середовище в класі;

проводить спостереження за дитиною під час освітнього процесу та допомагає їй концентрувати увагу, сприяє формуванню саморегуляції та самоконтролю учня з особливими освітніми потребами;

співпрацює з фахівцями, які безпосередньо працюють з дитиною з особливими освітніми потребами та бере участь у розробленні індивідуальної програми розвитку;

забезпечує разом з іншими працівниками здорові та безпечні умови навчання, виховання та праці.

навчально-розвиткову та виховну функції:

забезпечення спільно з учителем єдності навчання, виховання і розвитку учнів, розробки індивідуальних завдань і роздаткових матеріалів для учнів із особливими освітніми потребами;

адаптація чи модифікація (за потреби) матеріалів для уроку відповідно до індивідуальної програми розвитку;

сприяння соціалізації учнів з особливими освітніми потребами, включенню їх до учнівського колективу, поліпшенню їхнього психоемоційного стану, виявленню та розкриттю їхніх здібностей, талантів, обдарувань шляхом їх участі в науковій, технічній, художній творчості.

діагностичну функцію:

разом із групою фахівців, які розробляють індивідуальну програму розвитку, асистент учителя вивчає особливості діяльності та розвитку учнів з особливими

освітніми потребами, визначає сильні та слабкі сторони, потенційні можливості та бар'єри навчання;

оцінює виконання індивідуальної програми розвитку, вивчає та аналізує динаміку розвитку учня, створює його індивідуальне портфоліо.

Важливою рисою особистості асистента вчителя є **здатність до ефективної комунікації**. Він постійно спілкується з батьками, надаючи їм необхідну консультативну допомогу щодо освітнього процесу, виконання індивідуальної програми розвитку, підготовки необхідних матеріалів; здійснює комунікацію щодо успіхів учня з особливими освітніми потребами..

В умовах використання технологій дистанційного навчання асистент вчителя:

- організовує спільно з учителем/ями освітній процес з використанням технологій дистанційного навчання;
- координує дистанційне навчання з батьками (іншими законними представниками) дитини, у тому числі завчасно попереджає про зміни розкладу, необхідні навчально-дидактичні матеріали тощо;
- здійснює підготовку матеріалів для дистанційного навчання для учнів з особливими освітніми потребами, у тому числі консультує батьків щодо їх використання; забезпечує підготовку індивідуальних завдань та адаптацію їх до використання в умовах дистанційного навчання;
- забезпечує індивідуалізацію технологій дистанційного навчання з урахуванням особливих освітніх потреб, у тому числі обирає відповідні інструменти, консультує батьків щодо технічних особливостей їх використання з учнями з особливими освітніми потребами;
- асистує вчителю під час проведення дистанційних занять, до прикладу: допомагає вчителю під час поділу учнів на пари і групи в ZOOM-конференціях, може приєднуватись до будь-якої пари/групи в будь-який момент, допомагати та виправляти помилки, слідкувати за підняттям рук учнів;
- надає учню та його батькам (іншим законним представникам) рекомендації щодо дотримання норм при користуванні комп'ютерною технікою.

Робота з дитиною з ООП потребує від асистента вчителя терпіння, уваги, спокою, гнучкості та адаптивності, здатності виступати одночасно в декількох ролях як серед дорослих (батьків і фахівців школи), так і серед дітей (учнів). Адже він — друг-наставник для підопічного, дорослий друг і помічник учня з ООПу дитячому колективі, член команди фахівців супроводу дитини, консультант для його батьків.

3. 7 прийомів на допомогу вчителю та асистенту інклюзивного класу.

Дедалі частіше до загальноосвітніх навчальних закладів приходять діти з особливими освітніми потребами, і питання їх супроводу – на перетині функцій багатьох спеціалістів, кожен із яких діє в межах своєї компетенції.

Освітні послуги дітям з особливими освітніми потребами у загальноосвітніх навчальних закладах надають у класах з інклюзивним навчанням. При цьому застосовують особистісно орієнтовані методи навчання, враховуючи індивідуальні особливості навчально-пізнавальної діяльності таких дітей.

Більшість методик навчання дітей з особливими освітніми потребами – специфічні. Для кожного виду порушення є спеціальні методи, що допомагають повноцінно навчатися. Але є дещо спільне, що допоможе будь-якому інклюзивному класу почуватися комфортно:

1. Командна робота – на всіх рівнях.

Адаптація в класі дитини з особливими освітніми потребами – турбота не лише вчителя. Розробкою індивідуального освітнього маршруту займається ціла команда: соціальний педагог, шкільний психолог, асистенти вчителя, дефектолог, логопед. Спільною має бути й робота всіх дітей у класі. Бо що таке, власне, інклюзія? Типова помилка – вважати, що це просто навчання дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітніх школах. Таке навчання зветься інтеграцією. А ось інклюзія – підхід, за якого кожен учень має стати важливим для команди, незалежно від його особливостей. Хтось виразно читає, а хтось б'є по м'ячу краще за всіх. Той, хто гарно читає, може всім почитати. А той, хто гарно володіє м'ячем, може навчити решту дітей. За такої установки учні починають підтримувати та вчитися одне в одного.

2. Привчати учнів, що різноманіття – це норма.

Якщо учні не розуміють особливостей однокласника, у якого є нозологія, це викликає ще більше запитань, тривоги та відчуження. Тож вчитель має все чесно й доступно для їхнього розуміння пояснити. Варто запропонувати учням таку гру: відчути, як почувається однокласник. Якщо в нього є вади зору, можна усім зав'язати очі та попросити походити так. Якщо він не використовує мову через синдром Дауна – спробувати мовчки донести до інших свою думку. Це значно знижує критичне ставлення до зовнішніх особливостей як до чогось дивакуватого. Усі діти мають навчатися разом, незалежно від відмінностей, що існують між ними.

3. Спиратися на сильні сторони.

Зараз говоримо про єдину освіту для всіх дітей, а не окремо про спеціальне та загальне навчання. Засвоїти знання – більше не головна мета, важливіше користуватися ними та створювати щось нове. Ерудиція нині вже не так потрібна для роботи, значно важливіша креативність. Жодне захворювання не віднімає в людини творчих здібностей, кожен може згенерувати нову ідею. Тож є те, що варто створювати разом усім учням, а спиратися краще на сильні сторони кожного з них.

4. Робити комунікативні паспорти.

Від імені дитини прописуємо всі її інтереси, здібності, хобі, що не подобається, як зручно комунікувати. Починається паспорт вітанням: «Я – Рома, мені 11 років, всім привіт». Там можуть бути такі розділи: загальна інформація про учня, «Як я спілкуюсь», «Самообслуговування», «Мобільність», «Мої інтереси», «Важливо». Варто прикрасити паспорт малюнками, піктограмами, фото. Коли вчителі заповнюють такий паспорт, вони починають орієнтуватися на досягнення дитини, краще відчувати її індивідуальність. Добре до збору даних та оформлення долучити всіх фахівців, що працюють з дитиною, а також батьків.

5. Практикувати скаффолдинг

Скаффолдинг – створення умов для підвищення успішності кожного учня. Для цього дитина має вчитися у «зоні найближчого розвитку», тобто робити те, що їй цікаво, але поки що неможливо опанувати без підтримки. Ніщо так не поліпшує мотивацію, як можливість впоратися із завданням і досягти успіху. Скаффолдинг – це процес, який дає можливість дитині (у тому числі новачку) розв'язати проблему, виконати завдання або досягти цілей, які знаходяться за межами її індивідуальних зусиль чи можливостей. Як допомогти? Сказати «Молодець, тобі все вдасться»? Але ж дитина розуміє, що її спроби поки що далекі від результату. Цього мало. Фахівці знають чимало видів підтримки. Вербальна – може бути не лише прямою (заохочення), а й непрямою, не адресною: «Увесь клас скоро впорається», «Це не так складно, як здається». Підказки через міміку, жести, вказівки, рухи тіла – велика сила. Якщо вчитель побоюється чи ніяковіє під час занять з дитиною з ООП, вона дуже швидко «зчитує» це завдяки мові тіла. Тоді робота значно ускладнюється. Фізична підтримка – скажімо, можна писати, малювати чи конструювати щось з учнем разом «рука в руці». Моделювання – демонстрація виконання завдання. Візуальний стимул – картинки, піктограми, символи, письмова мова. Маніпуляція символами – розташування об'єктів у певному порядку. А от чого не можна робити в жодному разі, так це виконувати завдання замість учня.

6. Продумувати різнорівневі завдання

Заварити разом чай та випити зі смаколикami – усім дітям приємно. Після цього одним учням до снаги вивчати розчинність речовин (на прикладі цукру в чаї) мовою хімії. А дитина з інтелектуальними порушеннями, для якої абстрактні поняття поки що не доступні, зможе дізнатися більше про приготування чаю.

Коли всі аналізують певні поняття та створюють таблиці, дитині з ООП можна доручити замальовувати отриманий досвід. Експерти радять орієнтуватися не лише на такого учня, а на потреби всього класу. Різнорівневі завдання дають учневі вибір. Також, за потреби, важливо дати варіанти подання матеріалу (словесно, візуально, піктограмами).

7. Креативити і візуалізувати

Творчий підхід під час розробки уроку – найголовніший ресурс учителя. Діти здатні вчитися незалежно від рівня їхнього розвитку. Раніше відсутність мови чи нездатність до загальноприйнятого спілкування були підставою для визнання дитини ненавчуваною. А нині такий учень може лякати вчителя: як же подавати йому матеріал. Утім, діти із синдромом Дауна, маючи звичайний інтелект, у 6–7 років можуть не розмовляти, адже їм важко: у них специфічна анатомія органів мовлення та неправильно працюють артикуляційні м'язи. Для немовленнєвих дітей зображення – це вже не просто наочність, а спосіб побудувати діалог. Образи допомагають дітям з різними діагнозами. Давно відомо, наскільки важливі наочно-зорові форми пізнання для дітей з вадами слуху. У випадку інтелектуальних порушень візуалізація допомагає генералізувати поняття у процесі конкретно-наочного мислення (наприклад, завдання співвідносити зображення та предмет). Візуалізація – це те, що нині «показано» майже всім.

Які б методи не використовував вчитель, важливо донести: людину не можна вимірювати лише через дефіцит чогось. Та навіть здібності і досягнення – хоч це і важливий вклад у життя класу, але й ними не можна виміряти цінність людини. ***Бо інклюзія – це коли важливий кожен.***